

Asia: VN/25055/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi laeiksi huoltovarmuuden turvaamisesta ja Huoltovarmuuskeskuksesta sekä turvavarastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. 1 § Lain soveltamisala ja tavoitteet

Lain suojelukohteesta (1 §)

Huoltovarmuuden käsitettä on lakiluonnoksessa jonkin verran lavennettu nykyisestä. Tämä on tervetullutta, mutta ei riittävää. Uusikaan määrittely ei huomioi kansakunnan identiteetin ja yhteiskunnan toiminnan kannalta kriittisiä tiedollisia, kulttuurisia ja historiallisia toimijoita eikä niiden tietovarantoja, kulttuuriperintöä. Kulttuuriperintöön ja erityisesti arkistoihin kohdistuu nykyisessä turvallisuustilanteessa suora ja nimenomainen uhka.

Kansakunnan kulttuuri ja identiteetti tulisi olla yksi lain 1 §:n mukainen suojeluobjekti: ”Tämän lain tarkoituksena on normaaliolojen vakavien häiriötilanteiden ja poikkeusolojen varalta turvata kansakunnan kulttuurin ja identiteetin, väestön toimeentulon ja suojaamisen, maan talouselämän, maanpuolustuksen sekä turvallisuuden kannalta välttämättömät taloudelliset toiminnot, välttämättömien tavaroiden ja palveluiden tuotanto ja saatavuus sekä kriittinen infrastruktuuri (huoltovarmuus).”

Ruotsissa on vuodesta 2024 toiminut kulttuuriperintösektorin ja kokonaismaapuolustuksen yhteistyöelin (Råd för skydd av kulturarv). Lisäksi Ruotsin kansallisarkisto (Riksarkivet) on 22.6.2025 alkaen määritetty valmiusvirastoksi. Se kuuluu samaan ryhmään yritysveraston (Bolagsverket), maanmittauslaitoksen (Lantmäteriet), verohallinnon (Skatteverket) sekä digitaalisen hallinnon viraston kanssa (Myndigheten för digital förvaltning).

Vähimmillään lakiehdotusta tulee täydentää siten, että se varmistaa Kansallisarkiston kuu-lumisen laissa tarkoitettuun kriittiseen infrastruktuuriin. Kriittisen infrastruktuurin käsitettä tulisi avata lakiehdotuksessa luonnosta enemmän ja todeta sen kattavan myös keskeiset tietovarannot. Kansallisarkiston arkistotietovaranto on Suomen suurin julkinen tietovaranto.

2. 2 § Huoltovarmuudesta vastaavat viranomaiset

-

3. 3 § Huoltovarmuuskeskuksen asema ja toimiala

-

4. 4 § Huoltovarmuuskeskuksen tehtävät

-

5. 5 § Pääjohtaja ja johtoryhmä

-

6. 6 § Työjärjestys

-

7. 7 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjaus

-

8. 8 § Huoltovarmuuskeskuksen ohjausryhmä

-

9. 9 § Huoltovarmuuden yhteistyöryhmä

-

10. 10 § Huoltovarmuusneuvosto

-

11. 11 § Sektorit, poolit ja toimikunnat

-

12. 12 § Valtion varmuusvarastointi

-

13. 13 § Valtion varmuusvarastoja koskeva päätöksenteko

-

14. 14 § Varmuusvarastoituja lääkkeitä, lääkinnällisiä laitteita, henkilösuojaimia ja muita terveydenhuollossa käytettäviä tavaroita koskeva päätöksenteko

-

15. 15 § Tuotantovarausten ja suorituskykyvarausten hankinta

-

16. 16 § Huoltovarmuusrahasto ja huoltovarmuusmaksu

-

17. 17 § Huoltovarmuusrahaston hallinto

-

18. 18 § Kirjanpito, tilintarkastus ja tilinpäätös

-

19. 19 § Lainanottovaltuus

-

20. 20 § Tuen myöntämisen yleiset edellytykset

-

21. 21 § Muissa laeissa säädettyt tuet ja korvaukset

-

22. 22 § Omaisuuden siirtyminen

-

23. 23 § Huoltovarmuuskeskuksen tiedonsaantioikeus

-

24. 24 § Tietojenantovelvollisuus

-

25. 25 § Salassa pidettävän tiedon luovuttaminen

-

26. 26 § Virka-apu

-

27. 27 § Uhkasakko

-

28. 28 § Huoltovarmuusrikkomus

-

29. 10. luku Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

-

30. Muu asia, jonka haluatte tuoda työryhmän tietoon

Kansallisarkisto ja kansallinen arkistotietovaranto

Kaikki Suomen valtiolliset viranomaiset siirtävät tietojaan Kansallisarkistoon. Siirrot tapahtuvat digitaalisina. Digitaalisuus nopeuttaa siirtosykliä ja aineistomäärät kasvavat erittäin nopeasti. Digitaaliset tietoaineistot sisältävät tietoja kaikilta yhteiskuntaelämän osa-alueilta, ja niillä on merkitystä niin tieteellisessä tutkimuksessa kuin yksilöiden etuuksien, oikeuksien ja velvoitteiden toteuttamisessa. Paperiaineistoja Kansallisarkistossa on lisäksi yli kaksi miljardia sivua, vanhimmat keskiajalta.

Kansallisarkisto on monialaisen tutkimuksen keskeinen infrastruktuuri. Kansallisarkiston ylläpitämän arkistotietovarannon (kansallinen arkistotietovaranto) suojaaminen tietomurroilta, tietojen manipuloinnilta, tuhoamiselta ja laittomalta käytöltä on kriittistä, jotta kansalaisten oikeudet toteutuvat kaikissa olosuhteissa. Kansalliseen arkistotietovarantoon siirretyt tiedot ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä tietoja, jotka muodostavat oikeusvaltion pohjan. Tiedot ovat sekä viranomaistoiminnan että tutkimuksen kannalta merkittäviä. Luottamus digitaali-sen tiedon säilymiseen muuttumattomana on keskeinen yhteiskuntaa vakauttava tekijä. Häiriöt näissä palveluissa voivat nopeasti rapauttaa kansalaisten luottamusta julkisen hallinnon digitaalisiin palveluihin sekä julkiseen hallintoon ja yhteiskuntaan laajemminkin.

Kansallisarkiston arkistotietovaranto tulee huomioida yhteiskunnan kriittisenä tietovarantona ja toimintona.

Kulttuuriperinnön suojelusta poikkeusoloissa yleisesti

Kulttuuriperinnön suojelua vakavissa ja laajoissa yhteiskunnan häiriötilanteissa ei tällä hetkellä ole varmistettu Suomessa riittävästi. Tässä kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan fyysiseen kulttuuriomaisuuteen ja asiakirjalliseen kulttuuriperintöön kytkeytyvää tietoa: yksityisiä ja viranomaisten asiakirjoja ja tietoaineistoja, museokokoelmia, kiinteitä muinaisjäänteitä, suojeltuja rakennuksia, taidetta, audiovisuaalisia tallenteita.

Kulttuuriperintö on avoimen ja demokraattisen yhteiskunnan edellytys sekä sananvapauden, väestön identiteetin ja hyvinvoinnin perusta, koko avoimen pohjoismaisen elämäntavan kulmakivi. Kulttuuriperinnöllä on suuri merkitys yksilöiden ja yhteisöjen toiminnan elinvoimalle ja uudistumiselle. Kulttuuriperintötietovarannot ja muu kulttuuriomaisuus turvaavat kansakunnan muistin, joka ei ole palautettavissa kerran kadottuaan.

Kulttuuriperintöön kohdistuu nykyisessä toimintaympäristössä merkittävää suoraa uhkaa niin fyysisesti kuin kyberturvallisuuden ja informaatiovaikuttamisen muodossa. Menneisyytemme sisältöä halutaan muuttaa.

Kulttuuriperintö ja kulttuuri laajemminkin tulee huomioida varautumista koskevassa lainsäädännössä, niin huoltovarmuuslaissa, valmiuslaissa, pelastuslaissa kuin laissa puolustusvoimista. Mikään näistä ei tällä hetkellä tarjoa työkaluja keskeisen kulttuuriperinnön

suojaamiseen. Kansakunnan kulttuuri ja identiteetti tulee nähdä keskeisenä suojeleobjektina hengen, terveyden ja välittömän toimeentulon rinnalla.

Pohjoismainen ministerineuvosto on antanut 5/2024 julkilausuman kulttuurin ja kulttuuriperinnön merkityksestä demokratialla ja kestäville yhteiskunnille. Julkilausuman periaatteiden tulee näkyä yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa. Tasavallan presidentti Alexander Stubb totesi uudenvuodenpuheessaan 1.1.2025: ”Turvallisuus on myös kulttuuria, koulutusta ja sivistystä. Ne suojaavat meitä hybridi vaikuttamiselta ja propagandalta. Ne ovat henkistä huoltovarmuutta, sitä mikä on Suomessa puolustamisen arvoista, yhteistä, jaettua ja koettua.”

Kulttuuriperinnön suojelussa keskeistä on digitaalisten tietovarantojen suoja ja hajautus sekä varautuminen kulttuuriomaisuuden siirtoihin. Kiinteä kulttuuriomaisuus suojataan paikalla. Digitoinnilla parannetaan analogisten aineistojen suojaa ja lisätään käyttöä. Alkuperäisen tiedon säilymisen lisäksi tiedon käytön vahvistaminen tulee olla yhteiskunnan keskeinen prioriteetti. Parhaiten kulttuuriperintö on suojassa, kun se on aktiivisessa käytössä.

Kulttuuriperintöorganisaatioiden digitalisoituminen on massiivinen urakka, joka vaatii rahoitusta.

Keskeisten valtiollisten kulttuuriperintöorganisaatioiden on päästävä mukaan varautumisiin keskeisiin tietovirtoihin, koulutukseen ja yhteistyöfoorumeihin. Näitä keskeisiä toimijoita ovat ainakin Kansallisarkisto, Kansalliskirjasto, Museovirasto sekä Kansallinen audiovisuaalinen instituutti.

Aakkula Immo
Kansallisarkisto